

АНОТАЦІЯ

Денищенко Д.В. Збройне насилля як фактор трансформації політичного простору – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). – Державний заклад «Луганськитй національний університет імені Тараса Шевченка», Міністерство освіти і науки України, Полтава, 2025.

Репрезентоване дослідження з позицій сучасного політологічного дискурсу присвячене комплексному порівняльному аналізу збройного насилля (збройній агресії, збройних конфліктів, війнам, тероризму, революціям, геноциду) як фактору трансформації політичного простору. У роботі розкрито оптимальні підходи до вивчення політичного простору як субстанційної основи політичної діяльності, сфери взаємодії політичних акторів щодо завоювання та реалізації влади. Обґрунтовано методологічну необхідність визначення категорії збройного насилля як перманентної світової проблеми, що впливає на функціонування держав, трансформацію політичних систем та політичного простору. Акцентовано увагу на множинності видів збройного насилля, що диференціюється за: сферою дії, ступенем організованості, кількістю учасників, джерелом ініціативи, масштабом, інтенсивністю, соціально-політичною характеристикою суб'єкта насилля, способами дії/впливу на об'єкт, програмними цілями, результатами, спрямованістю та глибиною соціально-політичних наслідків, кількістю жертв та їх взаємопов'язаністю. Проведена спроба деталізації форм збройного насилля, особлива увага приділена збройним конфліктам і війнам та їх впливу на трансформацію політичного простору мікро-, мезо- та мега-рівнів.

Актуальність дисертаційної роботи пов'язана, перш за все, з тими військово-політичними процесами, які відбуваються сьогодні в світі і в нашій країні, мають трансформаційний характер та набувають катастрофічності, зокрема мова йде про повномасштабну російсько-українську війну, збройний

конфлікт в Сирії, ізраїльсько-палестинський конфлікт, геополітичне суперництво США, росії¹, Китаю й протистояння демократії авторитаризму.

Історіографічні та теоретико-методологічні особливості дослідження збройного насилля як фактору трансформації політичного простору розкриті через узгодження ключових понять, концептуальних підходів, правових означень, ретроспектив.

Перший розділ дисертації присвячений комплексним теоретико-методологічним засадам визначення критеріїв, моделей, методів аналізу та концептуалізації «політичного простору» як категорії в політологічному дискурсі, як сфери здійснення політики та взаємодії політичних акторів, що охоплює різні аспекти взаємодії між владою, політичними інститутами, суспільством, державами.

З точки зору структуралізму і конструктивізму політичний простір розуміється як поєднання географічних характеристик (країна, регіон, континент, трансконтинентальна єдність) та когнітивного осмислення нації, що формує колективне бачення розвитку держави, як базовий параметр політики, її структурна рамка; за позитивіського підходу просторові аспекти держав визначаються такими морфологічними ознаками, як масштаб, зв'язаність, компактність, які одночасно визнаються й індикаторами їх політичної сили; з позицій цивілізаційного підходу, політичний простір визначається територіальними рамками, формами організації, наявністю ресурсів і можливістю їх використання, особливостями керованості, комунікативності, можливостей виконавчої влади, зв'язок центру із владою на місцях; можливості хаосу, розвалу, розпаду, активністю і пасивністю політичного життя; з фізикалістської точки зору політичний простір – як проєкція політики на відносини, які складаються між різними суб'єктами з

¹ Слова «росія», «рф», «путін», «москва»- пишемо з маленької літери. «Написання назв «російська федерація» «Національна комісія зі стандартів державної мови. 20 вересня 2023 року. <https://mova.gov.ua/news/napysannia-nazv-rosiiska-federatsiia>

приводу розподілу влади.

Визначено критерії, які дозволяють оцінювати ефективність та стабільність політичного простору, серед яких «політичний режим», «політична система», «політичні норми», «політичні цінності», «політичний порядок» через які реалізується політична влада і здійснюється політичний вплив. Консолідуючим параметром політичного простору виступають влада, ідеологія та модус сили. З'ясовано, що специфічною особливістю сучасного політичного простору є зростання політичної конфліктності та загострення збройної боротьби.

Досліджено концепт збройного насилля, як перманентної світової проблеми, у просторовій модальності. Доведено, що збройне насилля впливає: на функціонування держав, на зміну політичних систем і ландшафтів, та політичного світу в цілому. Як політичне явище збройне насилля розглянуто у множинності його видів. Узагальнено наявні критерії типології збройного насилля, які систематизовано за: сферою дії, ступенем організованості, кількістю учасників, джерелом ініціативи масштабом та інтенсивністю, соціальною характеристикою суб'єкта насилля, спрямованістю та глибиною соціально-політичних наслідків, способами дії/впливу на об'єкт, кількістю жертв, суб'єктами, програмними цілями, результатами. Автором проведено фактологічний аналіз впливу різних форм збройного насилля на політичний простір, зокрема бунту, повстання, політичних зіткнень, державних переворотів, путчу, громадянських, партизанських формаційних, позиційних, локальних, гібридних війн, революцій та збройних конфліктів в історичній ретроспективі та сучасності. Доведено, що збройне насилля, завжди викликає хвилю соціально-політичної напруженості, здатне трансформувати політичний ландшафт, технологічний розвиток, змінювати кон'юнктуру політичної взаємодії, стимулюючи як позитивні, так і негативні зміни, що позначається на всіх рівнях політичного простору.

Автором вперше зроблено спробу пояснити збройне насилля як чинник

спатіалізації політичного простору. Це питання представляє для нас інтерес з позиції теоретичного осмислення впливу збройного насилля на процес формування просторових характеристик держав та державних утворень, на організацію, розвиток політичних суб'єктів та їх взаємодію в межах політичного простору. І навпаки, визначити місце збройного насилля у політичному просторі, через оцінку впливу військових дій та конфліктів на розподіл і контроль територій, населення та ресурсів. Саме через категорію «спатіалізації» вдається повноцінно оцінити вплив збройного насилля на формування та трансформацію просторових структур, їх взаємодію, на політичну географію, політичну динаміку та процеси. Тоді як процес «територіалізації політичного простору» є засобом реалізації політичних інтересів, що прагнуть втілення та визнання. Вона включає процеси захоплення, контролю та інтеграції територій, які змінюють геополітичний простір і створюють нові політичні реалії. Доведено, що збройне насилля виступає своєрідним інструментом у досягненні стратегічних цілей держав та інших політичних акторів, дозволяючи їм встановлювати контроль над територіями, змінювати адміністративні межі та впливати на соціально-політичні структури.

Другий розділ зосереджений на комплексному аналізі збройного насилля, його місця у політичному просторі та причинно-наслідкових зв'язках. Автор пояснює причинно-наслідковий зв'язок збройного насилля і політичного простору через категорію «політична сингулярність». Дана категорія позначається нами як концепт, що описує момент/політично-значущі події через надзвичайно швидкі та глибокі зміни, які відбуваються у політичних системах, процесах, зумовлені радикальними факторами, які позначаються терміном *збройне насилля* та ведуть до трансформації політичного простору. Базові поняття «фазовий перехід», «точка біфуркації», «точка сингулярності» виступають детермінантами трансформаційних процесів і позначають кризові ситуації та критичні стани політичної системи, її структурних елементів у

просторово-часовому вимірі. Автор доводить, що сутність «фазових переходів» невід’ємно пов’язана із безпрецедентно високими темпами змін суспільного життя та радикальними революційними змінами, що відбуваються в межах певного політичного простору. «Точка біфуркації» у контексті політичних процесів є тим критичним моментом, коли політична система стає вразливою до змін і може зазнати кардинальної трансформації. Автором запропонована авторська схема, яка визначає місце «фазового переходу» (політичних подій, у нашому випадку застосування збройного насилля) до «політичної сингулярності» (процес становлення нового порядку чи квазіпорядку політичної системи) і «точки біфуркації», як детермінанти радикальних дій, а політична сингулярність – виникненням нових незалежних держав, зміною глобальної політичної системи, політичною нестабільністю тощо. Причинно-наслідковий зв’язок збройного насилля і сингулярності політичного простору дисертант демонструє через наступні дослідницькі положення:

1. Збройне насилля призводить до краху існуючих політичних інституцій та владних структур. Це створює ситуацію політичної сингулярності, коли нові політичні сили здатні і готові захоплювати владу, або ж існуючі інституції можуть трансформуватися, щоб відповісти на нові виклики.

2. Збройне насилля може призвести до краху державних інституцій, коли звичні механізми управління та правопорядку більше не функціонують. Це створює ситуацію політичної сингулярності – виникає вакуум влади, і жодна організація не здатна забезпечити стабільність та порядок.

3. Збройне насилля змінює демографічну структуру, міграційні потоки та соціальні відносини, що створює ситуацію політичної сингулярності, коли люди змушені адаптуватися до нових умов життя, змінювати соціальну поведінку, адаптуватися до культурних норм та цінностей;

4. Збройне насилля часто руйнує економічну інфраструктуру, що змушує суспільство шукати нові моделі економічної діяльності. Це створює ситуацію

політичної сингулярності, що включає перехід на воєнну економіку, зміни у виробничих відносинах та нові способи суспільної організації.

5. Військові конфлікти стимулюють розробку нових технологій, які потім можуть знайти застосування в цивільному житті. Це створює ситуацію політичної сингулярності, коли інновації можуть кардинально змінити спосіб ведення війни, а також післявоєнну економіку і суспільство.

6. Збройне насилля впливає на свідомість людей, формуючи нові світоглядні позиції, цінності та ідеології. Це створює ситуацію політичної сингулярності, коли відбувається вплив на національну ідентичність, суспільну мораль та політичну культуру.

7. Збройне насилля змінює баланс сил на міжнародній арені, створюючи нові альянси, союзи, і, відповідно, конфлікти. Це створює ситуацію політичної сингулярності, що може призвести до змін у глобальному порядку, впливу міжнародних організацій та формуванню нових правил міжнародної взаємодії.

8. Збройне насилля часто супроводжується масовими переміщеннями населення, голодом, хворобами та іншими гуманітарними катастрофами. У таких умовах традиційні методи вирішення проблем стають неефективними, створюючи умови для політичної сингулярності, де звичні форми допомоги та підтримки більше не працюють.

9. Збройне насилля може спричинити повний економічний колапс, коли ринки, банки та інші економічні структури перестають функціонувати. Це призводить до неконтрольованої інфляції, безробіття та бідності, створюючи політичну сингулярність, де звичні економічні інструменти більше не діють.

10. Збройне насилля веде до розпаду держави на дрібніші, конкуруючі між собою політичні утворення. У таких умовах з'являються множинні центри влади, які ведуть між собою боротьбу за контроль, що створює ситуацію політичної сингулярності, де звичні дипломатичні методи та міжнародні угоди більше не діють.

11. Збройне насилля веде до розколу суспільства за етнічними,

релігійними або іншими ознаками, що робить неможливим функціонування звичних соціальних структур. Це створює умови для політичної сингулярності, де старі соціальні норми та механізми більше не працюють.

Автором уточнюється дефініція «технологічна сингулярність» з тих же причинно-наслідкових позицій збройного насилля і політичного простору. Дисертант акцентує, що даний концепт пояснює піковий формат впливу збройного насилля засобами якого є штучний інтелект та ІТ-технології на політичні процеси, які використовуються для задоволення політичних інтересів та впливають на переформатування політичного простору в цілому.

Усвідомлення цих процесів дозволяє краще розуміти та прогнозувати значні політичні зміни, а також розробляти стратегії для управління та стабілізації політичних систем в умовах криз.

Узявши за основу територіальний принцип поділу політичного простору, автор досліджує вплив збройного насилля на нього через наступні виміри: локальний і регіональний – мікро- та мезорівень і глобальний (геополітичний) – макрорівень, урахуваючи об'єктивні (статистичні показники загиблих і поранених, осіб змушених покинути місця проживання/біженців, масштабів руйнувань) та суб'єктивні аспекти (інтереси політичних акторів їх цілі) збройного насилля і критерії його визначення (небезпека, миттєвість, очевидність, інвазивність, вимірність, презумпція законності). Цей підхід та методологія дозволили зробити наступний висновок, що збройне насилля: має неоднозначний, але вагомий вплив на політичне життя, на функціонування політичного простору й формування політичної карти світу в цілому; дотепер залишається універсальним та затребуваним засобом досягнення політичних цілей, вирішальним аспектом впливу у ситуаціях протиріччя у державних, регіональних та міждержавних стосунках; надає політичним акторам можливість самоствердження та виступає своєрідним інструмент реалізації влади, досягнення політичного панування, регулювання та всебічний вплив на економічні, соціальні, духовні та інші явища й процеси.

Не залежно від просторового рівня, від форми, збройне насилля характеризується тривалими та не виправними деструктивними наслідками; поглиблює дискримінаційні процеси та є грубим порушенням прав людини; є засобом контролю певного політичного простору, засобом, що дозволяє охопити політичні масиви власними національними кордонами або перетворити їх на сферу домінування; забезпечує домінування на максимально цілісних геополітичних масивах; може призвести до повної зміни системи міжнародних відносин, до перерозподілу політичних та економічних сил та сфер впливу у світі.

У межах дисертаційної кваліфікаційної роботи автор указує на неоднозначність і важливість впливу ідеологічно-релігійного компоненту збройного насилля у політичному просторі та особливостей їх взаємовпливу.

Ідеологія як система ідей, теорій та поглядів, що відбиває інтереси певних соціально-політичних груп, дає можливість виявити сутність, причини, характер та наслідки будь-якої війни, збройного конфлікту, агресії, геноциду тощо. Політична ідеологія систематизує та теоретично обґрунтовує легітимність домінування та\чи управління суспільством, формує глобальні цілі, сприяє визнанню еліт і мас, обґрунтовує законність та\чи справедливість існуючих соціально-політичних інститутів, суспільного ладу, влади в суспільстві та виправдовує насилля. Так, ліберальні ідеї достатньо радикальні, пропагують ґрунтовні та революційні реформи суспільства в контексті конфесіоналізації, поширення практик соціального дисциплінування та зростаючої секуляризації. Ідеології соціалізму відводиться роль інструменту для зламу старих структур, а армія, поліція, були засобами класового поневолення. Головним засобом досягнення своєї мети соціалісти вбачали у радикальних змінах, що призводили зазвичай до політичної диктатури, репресій і ліквідації опозиційних сил та насилля, у тому числі збройного. В основі консерватизму полягає ідея запровадження в суспільстві стосунків підпорядкування, чим забезпечується наставництво і дисципліна,

незаперечність і абсолютність влади. Головною метою націоналізму є створення наднаціональної держави, що реалізується через об'єднання земель і народів, або через здобуття незалежності. Небезпека фашизму та такої його форми як «рашизм» проявляється у непоборній агресивності, яка захоплена ідеями світового панування, зневаги до «неповноцінних» рас, народів, людей, особливо інтелектуалів. Ідеологія комунізму теж пов'язана з насильством. Саме тому всі революційні образи сфокусовані на виправданому насильстві, за допомогою якого озброєний народ посідає місце влади.

Проведене дослідження підтвердило наступні дослідницькі факти:

збройне насилля є складовою більшої ідеологій, яке використовують в якості інструмента для досягнення політичних, соціальних та релігійних цілей;

збройне насилля є крайнім засобом втілення/відстоювання, поширення ідеології чи релігії, і, на жаль, залишається конститутивною умовою і базисним ресурсом влади, проте умовою і ресурсом зовнішнім, використання якого руйнує владу і свідчить про її кризу;

збройне насилля є засобом поширення та утвердження ідеологій шляхом розширення територій (завоювання, приєднання, об'єднання) та розширення політичного поля ідеологічного впливу;

збройне насилля є способом захисту ідентичності та традицій; своєрідним інструментом ідеології та релігії та засобом утвердження влади керівників;

збройне насилля може бути виправданим (іноді єдиним) засобом боротьби за віру, святі місця – відстоювання, захисту культурного/релігійного політичного простору та боротьби за свої права, як реакція на утиски, дискримінацію; збройне насилля є методом політичної маніпуляції.

Незалежно від форм збройного насилля, методів, які мають ідеологічно-релігійну складову, воно здатне впливати і на різні аспекти політичного життя міжнародного та глобального рівнів, а саме: на систему міжнародних відносин через політичну гравітацію, на формування або розпад геополітичних блоків, на глобальні політичні процеси, що викликають незворотні зміни у

політичному просторі, які впливають на політичну стабільність.

У третьому розділі дослідницька увага дисертанта була зосереджена на процесах реструктуризації політичного простору України, Європейського Союзу, НАТО та світу в цілому, і в контексті російсько-української війни. Російсько-українська війна, як прояв збройного насилля гібридного типу, спричинила низку політичних наслідків, які не лише вплинули на міжнародні відносини, безпекову архітектуру, економічні взаємозв'язки і внутрішню політику багатьох країн та їх союзів: Перше, змінилася реальна територія України, українська влада втратила контроль над частиною територій, а населення опинилося під юрисдикцією росії. Друге, Україна позбулася території, які мають важливе геополітичне значення для розбудови комунікаційних зв'язків і зміцнення національної безпеки. Третє, разом із втратою контролю у Чорноморському та Азовському басейні Україна втратила роль ключового регіонального гравця у сфері розвитку європейсько-азіатських транспортних коридорів. Четверте, зменшилися об'єми земельних активів сільськогосподарського призначення та промислові спроможності, що впливає на продовольчу стабільність країни й ускладнює виконання відповідних міжнародних зобов'язань. Зниження експорту українських аграрних продуктів спричинило глобальні коливання на ринку продовольства в інших (залежних) країнах. Війна змусила багато країн переглянути свої ланцюги постачання продовольства та шукати альтернативні джерела, або розвивати власні ринки. П'яте, втрата фінансових активів призвели до значної економічної нестабільності, що ускладнило фінансування державних програм та розвиток інфраструктури, позначилося зниженням рівня довіри іноземних інвесторів та кредиторів, що ускладнило залучення зовнішнього фінансування, посиливши залежність від міжнародних фінансових організацій та вимагає проведення економічних і податкових реформ. Шосте, створення невизнаних світовим співтовариством «народних республік» є своєрідною формою демонстрації намірів захоплення та поділу території України з боку

росії, а з позицій міжнародно-правового розуміння – трансформацію меж території України, її суверенітету, можливість реалізації влади на окупованих/анексованих територіях, здатність підтримувати відносини з іншими державами та динаміки зміни чисельності населення на конкретній території. А незаконне одностороннє приєднання окупованих територій України до складу РФ унеможливує мирне повернення їх у короткостроковій перспективі та створює нові виклики для України й інших учасників міжнародних відносин. Сьоме, втрачено державний контроль над тимчасово окупованою частиною території України, комунікативні можливості виконавчої влади та зв'язок центру з владою на місцях. Восьме, в Україні змінилися межі і форми організації влади та політичних інститутів. Переформатування системи політичних інститутів внесло корективи до їх функціонального призначення в умовах воєнного стану, визначила необхідність створення нових суб'єктів впливу. Дев'яте, відбулася заборона політичних партій, які просували тоталітарну ідеологію та використовували комуністичну символіку. При цьому право на свободу об'єднання в політичні партії, які діють в рамках законодавства України, залишається гарантованим відповідно до Указу Президента України, але реалізується із урахуванням певних конкретних умов, спрямованих на забезпечення суспільного режиму, стабільності та недопущення діяльності, що може стати загрозою для національної безпеки. Десяте, відмічається трансформація ліній соціально-політичних розмежувань, що є конфліктогенним чинником в суспільстві. В Україні чітко оформлюється новий тип регіонального поділу, який може стати тією лінією розмежування у політичному просторі, за якою відбудеться електоральна і суспільно-політична трансформація. та визначається він станом окупації чи ступенем бойових дій, а позначається майновою диференціацією (втрата житла, роботи, як засобу економічної стабільності), низьким рівнем задоволення життя (умовами виживання, соціального забезпечення), невпевненістю у завтрашньому дні, в перемозі, сумарним рівнем тривожності

тощо, що може створювати додаткові виклики для національної єдності і стабільності, та вимагають продуманих і зважених рішень від політичного керівництва країни. Одинадцять, Україна дістала духовну незалежність – Томос. Православна церква України здобула свою незалежність, що стало важливим елементом у боротьбі за самовизначення України на глобальній арені, а також у внутрішньополітичній консолідації. Дванадцять, Україна не лише продемонструвала готовність вийти з пострадянського стану і постійного перебування в сірій проміжній зоні, а й обрала та відвойовує європейський вектор розвитку. Автор відмічає, що попри певні негативні наслідки, російсько-українська війна та героїчна боротьба українського народу за свою незалежність, стала тим чинником, що визначає тенденції геополітичного розвитку України.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала і показовим маркером масштабних трансформацій у світовому порядку. Зокрема, у дисертації виділені наступні ознаки:

Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала показовим маркером масштабних трансформацій у світовому порядку, зокрема: сучасний глобалізований світ перетворився на зону перманентного конфлікту росія – Захід; продемонструвала відмінності в реакції на її події держав світу, що дозволяє поділити їх на три умовних табори: тих, хто підтримав путінську росію, тих, хто підтримує Україну, та групу позаблокових країн, які не долучаються до перших і часом отримують власну вигоду від протистояння; консолідувала країни західного світу у боротьбі з неототалітарною Росією; призвела до зміни існуючої системи безпеки, поновлення ядерної загрози, що загрожує не лише переформатуванню чи руйнуванню світоустрою, а й існуванню людства в цілому; сприяла переосмисленню концептуальних підходів у створенні та забезпеченні безпеки Європейського континенту, напрацюванню нових принципів реалізації зовнішньої політики та міжнародних відносин; міждержавна та

міжконтинентальна вимушена міграція породжує складні проблеми, які ставлять під загрозу соціальну, економічну і політичну стабільність, провокуючи нестабільність суспільства, провали у соціальній та урбаністичній політиці держав, загостренню внутрішніх та міждержавних конфліктів тощо. Війна в Україні змінює економічний і бізнесовий ландшафти країн, регіонів та світу через зростання цін та процесів інфляції, порушень у торгівлі та ланцюгах постачання між сусідніми країнами, етнополітична напруга спровокувала невпевненість бізнесу та зменшення інвестиційних проєктів в усьому світі. Російсько-українська війна фундаментально змінює світовий економічний і геополітичний порядок: відбувається переосмислення енергетичної торгівлі, реконфігурація ланцюгів постачання, фрагментація платіжних мереж і переоцінка валютних резервів, на фоні безпрецедентних санкцій формується нове фінансове середовище.

Крім того, російська агресія актуалізувала питання розширення НАТО та підтверджує, що НАТО залишається ключовим гарантом стабільності та безпеки в Європі та за її межами, адаптуючись до нових викликів і підтримуючи міжнародний порядок.

Результати дослідження пропонують альтернативний погляд на збройне насилля, зокрема визначаючи його фактором, який змінює політичний простір, впливає на формування світового порядку, систему міжнародних відносин та закладення основ нового типу цивілізації – цивілізації подолання війни, як способу вирішення конфліктів між народами, державами та союзами країн.

Ключові слова: збройне насилля, війна, збройний конфлікт, політичний простір, ідеологія, глобальна криза, політична сингулярність, спатіалізація, геноцид, тероризм, демократія, геополітика, Європейський Союз, НАТО, пострадянський простір, держава, гегемонія, глобалізація, державотворення, інтеграція, санкції, засоби примусового впливу.

ABSTRACT

Denishchenko D.V. Armed Violence as a Factor in the Transformation of Political Space – A Qualification Research Paper in Manuscript Form

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 052 – Political Science (Field of Knowledge 05 – Social and Behavioral Sciences). Taras Shevchenko Luhansk National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Poltava, 2024.

The presented study, positioned within the framework of contemporary political science discourse, is dedicated to a comprehensive comparative analysis of armed violence—including armed aggression, armed conflicts, wars, terrorism, revolutions, and genocide—as a factor in the transformation of political space. The dissertation elucidates optimal approaches to studying political space as a substantive foundation of political activity and a domain of interaction among political actors in their pursuit and exercise of power.

The research substantiates the methodological necessity of defining the category of armed violence as a persistent global issue that influences the functioning of states and the transformation of political space. Particular emphasis is placed on the multiplicity of forms of armed violence, which are differentiated based on their scope of action, degree of organization, number of participants, source of initiative, scale, intensity, socio-political characteristics of the perpetrators, methods of action/influence on the target, programmatic objectives, outcomes, orientation and depth of socio-political consequences, as well as the number of victims and their interrelations.

An attempt has been made to provide a detailed classification of the forms of armed violence, with special attention given to armed conflicts and wars, as well as their impact on the transformation of political space at the micro, meso, and macro levels.

The relevance of this dissertation research is primarily determined by the

ongoing military-political processes taking place both globally and within our country, which exhibit a transformational nature and increasingly reach catastrophic proportions. Specifically, this refers to the full-scale Russo-Ukrainian war, the armed conflict in Syria, the Israeli-Palestinian conflict, the geopolitical rivalry among the United States, Russia, and China, as well as the broader confrontation between democracy and authoritarianism.

The historiographical and theoretical-methodological aspects of studying armed violence as a factor in political space transformation are explored through the alignment of key concepts, conceptual approaches, legal definitions, and historical retrospectives.

The first chapter of the dissertation is dedicated to a comprehensive theoretical and methodological framework for defining criteria, models, methods of analysis, and conceptualizing «political space» as a category in political science discourse. Political space is examined as both a domain of political action and an arena of interaction among political actors, encompassing various dimensions of engagement between authority, political institutions, society, and states.

From the perspectives of structuralism and constructivism, political space is understood as a synthesis of geographical characteristics (country, region, continent, transcontinental unity) and cognitive perception of the nation, which shapes the collective vision of state development as a fundamental parameter of politics and its structural framework. In the positivist approach, the spatial dimensions of states are determined by morphological features such as scale, connectivity, and compactness, which simultaneously serve as indicators of political power. From the standpoint of the civilizational approach, political space is defined by territorial boundaries, forms of organization, resource availability and utilization, governance structures, communicative capabilities, the effectiveness of executive authority, the connection between central and local governments, and the potential for chaos, collapse, or dissolution. The physicalist perspective conceptualizes political space as a projection of politics onto the relationships established between various actors

concerning the distribution of power.

The dissertation establishes criteria for evaluating the efficiency and stability of political space, including key political science concepts such as «political regime», «political system», «political norms», «political values», and «political order», through which political power is exercised and political influence is exerted. The consolidating parameters of political space are identified as power, ideology, and the mode of force. The research demonstrates that a distinctive feature of modern political space is the increasing prevalence of political conflict and the intensification of armed struggle.

The concept of armed violence as a persistent global issue is examined within a spatial modality. The study proves that armed violence directly impacts state functionality, the transformation of political systems, political landscapes, and the political world as a whole. As a political phenomenon, armed violence is analyzed in its multiple forms. Existing criteria for typologizing armed violence are synthesized and systematically classified according to scope of action, degree of organization, number of participants, source of initiative, scale, intensity, social characteristics of the perpetrator, direction and depth of socio-political consequences, methods of action/influence on the target, number of casualties, actors involved, programmatic goals, and outcomes.

The author conducts a factual analysis of the impact of various forms of armed violence on political space, specifically examining uprisings, rebellions, political clashes of varying intensity, coups d'état, putsches, civil wars, guerrilla warfare, positional wars, localized conflicts, hybrid wars, revolutions, and armed confrontations from both historical and contemporary perspectives. The research substantiates that armed violence invariably generates waves of socio-political tension, possessing the potential to transform political landscapes, technological development, and the dynamics of political interaction, stimulating both positive and negative changes that affect all levels of political space.

The author has, for the first time, attempted to conceptualize armed violence as

a factor in the spatialization of political space. The issue of the spatialization of political space is of particular interest from a theoretical perspective, as it allows for a deeper understanding of how armed violence influences the formation of spatial characteristics of states and political entities, the organization and development of political actors, and their interactions within political space. Conversely, it also facilitates the determination of armed violence's role in political space by assessing the impact of military actions and conflicts on the distribution and control of territories, populations, and resources.

It is precisely through the category of «spatialization» that the influence of armed violence on the formation and transformation of spatial structures, their interactions, political geography, political dynamics, and political processes can be fully evaluated. Meanwhile, the process of «territorialization of political space» serves as a mechanism for the realization of political interests that seek materialization and recognition. It encompasses processes of territorial acquisition, control, and integration, which alter geopolitical space and create new political realities.

The study establishes that armed violence functions as a strategic instrument in achieving the geopolitical objectives of states and other political actors, enabling them to establish territorial control, alter administrative boundaries, and reshape socio-political structures.

The second chapter focuses on a comprehensive analysis of armed violence, its position within political space, and the causal relationships it generates. The author explains the causal nexus between armed violence and political space through the concept of «political singularity». This concept is defined as a phenomenon that describes moments or politically significant events marked by exceptionally rapid and profound transformations in political systems and processes. These transformations are driven by radical factors—denoted by the term «armed violence» —which ultimately led to the restructuring of political space.

Fundamental concepts such as «phase transition», «bifurcation point», and «singularity point» serve as determinants of transformation processes, signifying

crises and critical conditions within the political system and its structural elements in the spatiotemporal dimension. The research demonstrates that the essence of «phase transitions» is inseparably linked to the unprecedented acceleration of societal change and the radical revolutionary shifts occurring within a given political space.

The «bifurcation point», in the context of political processes, represents a critical juncture at which a political system becomes vulnerable to change and is susceptible to radical transformation. The author proposes an original theoretical model that delineates the relationship between «phase transition» (in this case, political events involving armed violence), «political singularity» (the emergence of a new political order or quasi-order), and the «bifurcation point» as a determinant of radical political actions. Political singularity is, in turn, manifested in the emergence of new independent states, shifts in the global political system, political instability, and other major systemic transformations.

The dissertation further explores the causal link between armed violence and the singularity of political space through the following research propositions:

1. Armed violence leads to the collapse of existing political institutions and power structures. This creates a situation of political singularity, where new political forces are capable and ready to seize power, or existing institutions may transform in response to emerging challenges.

2. Armed violence can result in the breakdown of state institutions, rendering conventional mechanisms of governance and law enforcement dysfunctional. This creates a situation of political singularity—a power vacuum where no organization is capable of ensuring stability and order.

3. Armed violence alters demographic structures, migration flows, and social relations, generating a situation of political singularity in which individuals are forced to adapt to new living conditions, modify social behavior, and assimilate new cultural norms and values.

4. Armed violence frequently destroys economic infrastructure, compelling

societies to seek alternative economic models. This creates a situation of political singularity, encompassing a transition to a wartime economy, shifts in production relations, and new forms of social organization.

5. Military conflicts drive the development of new technologies, which may later find civilian applications. This creates a situation of political singularity, in which innovations fundamentally reshape the conduct of warfare, as well as post-war economies and societies.

6. Armed violence influences public consciousness, shaping new ideological perspectives, values, and worldviews. This creates a situation of political singularity, affecting national identity, societal morality, and political culture.

7. Armed violence disrupts the balance of power in the international arena, leading to the formation of new alliances, coalitions, and conflicts. This creates a situation of political singularity that can result in changes to the global order, the influence of international organizations, and the establishment of new norms of international interaction.

8. Armed violence is often accompanied by mass displacement, famine, disease, and other humanitarian catastrophes. In such conditions, conventional problem-solving methods become ineffective, creating a situation of political singularity in which traditional forms of aid and support no longer function.

9. Armed violence can trigger a complete economic collapse, rendering markets, banks, and financial structures inoperative. This leads to uncontrolled inflation, unemployment, and widespread poverty, creating a situation of political singularity in which conventional economic instruments lose their efficacy.

10. Armed violence results in the fragmentation of states into smaller, competing political entities. In such circumstances, multiple centers of power emerge, each vying for control, creating a situation of political singularity where traditional diplomatic methods and international agreements become obsolete.

11. Armed violence leads to societal divisions along ethnic, religious, or other lines, rendering the continued functioning of conventional social structures

impossible. This creates conditions for political singularity, where traditional social norms and mechanisms are no longer effective.

The author further develops the concept of «technological singularity» within the same causal framework of armed violence and political space. The dissertation emphasizes that this concept explains the peak impact of armed violence through the use of artificial intelligence and IT technologies in political processes. These technologies are increasingly utilized to serve political interests and significantly influence the reconfiguration of political space as a whole.

Understanding these processes allows for a more accurate analysis and prediction of major political changes, as well as the development of strategies for managing and stabilizing political systems during crises.

Basing the analysis on the territorial principle of political space division, the author examines the impact of armed violence through the following dimensions: the local and regional levels (micro- and meso-levels) and the global (geopolitical) level (macro-level). This analysis incorporates both objective factors (statistical indicators such as the number of casualties, wounded, displaced persons/refugees, and the scale of destruction) and subjective factors (the interests and objectives of political actors). Furthermore, it considers specific criteria for defining armed violence, including danger, immediacy, visibility, invasiveness, measurability, and the presumption of legality.

This methodological approach leads to the following conclusions:

Armed violence has an ambiguous yet significant impact on political life, the functioning of political space, and the formation of the global political map.

It remains a universal and widely employed means of achieving political objectives, serving as a decisive tool in managing contradictions at the national, regional, and international levels.

It enables political actors to assert themselves, acting as an instrument of power execution, political domination, and influence over economic, social, cultural, and other societal processes.

Regardless of the spatial level or form it takes, armed violence is characterized by:

Long-term and often irreversible destructive consequences.

The exacerbation of discriminatory processes and gross violations of human rights.

Its function as a mechanism for controlling specific political spaces, expanding national borders, or converting certain areas into spheres of dominance.

The establishment of hegemony over large geopolitical regions.

The potential to radically transform the international system, leading to the redistribution of political and economic power and influence worldwide.

Within the framework of this dissertation, the author highlights the complexity and significance of the ideological and religious components of armed violence in political space and their mutual influences.

Ideology, as a system of ideas, theories, and beliefs reflecting the interests of specific socio-political groups, provides a framework for understanding the essence, causes, nature, and consequences of wars, armed conflicts, aggression, and genocide. Political ideology systematizes and theoretically justifies the legitimacy of dominance and governance, establishes overarching goals, fosters the recognition of elites and masses, legitimizes political institutions and governance structures, and rationalizes violence.

For instance, liberal ideologies, often radical in nature, advocate for profound and revolutionary societal reforms in the context of confessionalization, the expansion of social disciplinary practices, and increasing secularization. Socialist ideology, on the other hand, has historically been employed as an instrument for dismantling existing structures, with the military and police serving as tools of class subjugation. Socialists frequently viewed radical transformation—often culminating in political dictatorship, repression, and the elimination of opposition—as the primary means of achieving their goals, including through armed violence.

At the core of conservatism lies the principle of hierarchical social organization, which ensures mentorship, discipline, and the unquestionable authority of power.

The primary objective of nationalism is the creation of a supranational state, which is achieved either through the unification of territories and peoples or through the attainment of independence. The danger of fascism, particularly in its manifestation as «rashism», lies in its irrepressible aggressiveness, driven by ideas of global domination and disdain for «inferior» races, nations, and individuals, particularly intellectuals. Communist ideology is also inherently linked to violence. This is why revolutionary narratives often justify the use of force, portraying armed struggle as a legitimate means by which an armed populace seizes power.

The conducted research has confirmed the following findings:

armed violence is an inherent component of most ideologies, utilized as a tool for achieving political, social, and religious objectives;

armed violence serves as an extreme means of implementing, defending, and propagating an ideology and/or religion. Unfortunately, it remains a constitutive condition and a fundamental resource of power. However, it is also an external instrument of power, whose application leads to the erosion of authority and signals a crisis of governance;

armed violence facilitates the expansion and consolidation of ideologies through territorial enlargement (conquest, annexation, unification) and the broadening of the ideological sphere of influence;

armed violence functions as a means of protecting identity and traditions, serving as both an instrument of ideology and/or religion and a mechanism for solidifying leadership authority;

armed violence may, in some cases, be a justifiable (and sometimes the only) means of fighting for faith, defending sacred sites, safeguarding cultural/religious political space, and asserting rights in response to oppression and discrimination. Armed violence is frequently employed as a method of political manipulation.

Regardless of the form of armed violence or the methods infused with ideological and religious components, it has the capacity to influence various aspects of political life at the international and global levels. Specifically, it affects the

system of international relations through political gravity, the formation or disintegration of geopolitical blocs, and global political processes that induce irreversible changes in political space, ultimately impacting global political stability.

In the third chapter, the researcher's focus is on the restructuring processes of the political space of Ukraine, the European Union, NATO, and the world in the context of the Russo-Ukrainian war. As a manifestation of hybrid armed violence, this war has generated a series of political consequences that have affected not only international relations, security architecture, economic interdependencies, and domestic policies of numerous states and alliances. First, Ukraine's territorial reality has changed, with the Ukrainian government losing control over certain regions, leaving their populations under Russian jurisdiction. Second, Ukraine has been deprived of territories that hold significant geopolitical value for developing communication networks and strengthening national security. Third, the loss of control over the Black Sea and Azov Sea basins has diminished Ukraine's role as a key regional player in the development of Euro-Asian transport corridors. Fourth, there has been a reduction in agricultural land assets and industrial capacities, impacting the country's food security and complicating its ability to meet international obligations. The decline in Ukrainian agricultural exports has triggered global fluctuations in food markets, particularly affecting dependent nations. The war has forced many countries to reassess their food supply chains, seek alternative sources, or invest in the development of domestic markets. Fifth, the loss of financial assets has led to significant economic instability, complicating the financing of state programs and infrastructure development. This has resulted in a decline in investor and creditor confidence, making it more difficult to attract external funding and increasing dependence on international financial organizations, thus necessitating economic and tax reforms. Sixth, the creation of unrecognized «people's republics» by the Russian Federation serves as a demonstration of territorial claims and an attempt to partition Ukraine. From the perspective of international law, this represents a transformation of Ukraine's territorial boundaries, sovereignty, and

capacity to exercise authority over occupied/annexed regions, as well as its ability to maintain relations with other states and manage demographic shifts in specific territories. The illegal unilateral annexation of occupied Ukrainian territories by Russia further complicates their peaceful reintegration in the short term and poses new challenges for Ukraine and the broader international community. Seventh, Ukraine has lost governmental control over temporarily occupied territories, including its administrative and communicative capabilities, as well as the connection between central and local authorities. Eighth, the structural organization and jurisdictional boundaries of political institutions in Ukraine have changed. The reconfiguration of political institutions has altered their functional roles under martial law, necessitating the creation of new influential actors. Ninth, political parties promoting totalitarian ideology and using communist symbols have been banned. However, the right to political association remains guaranteed under Ukrainian law, as outlined in the Presidential Decree of Ukraine. Nevertheless, this right is exercised under specific conditions aimed at maintaining public order, ensuring national stability, and preventing activities that may threaten national security. Tenth, socio-political divisions have undergone transformation, emerging as a conflict-generating factor within Ukrainian society. A new regional divide is taking shape, potentially influencing electoral and socio-political transformations. This division is primarily determined by the state of occupation or the intensity of military operations and is marked by economic disparities (loss of housing, employment, and economic stability), declining living standards (conditions of survival, social security), uncertainty about the future, skepticism regarding victory, and heightened levels of anxiety. These factors pose additional challenges to national unity and stability, requiring well-considered and strategic responses from the country's political leadership. Eleventh, Ukraine has achieved spiritual independence through the granting of the Tomos. The establishment of the Orthodox Church of Ukraine as an independent entity has become a crucial milestone in Ukraine's struggle for self-determination on the global stage and in its internal

political consolidation. Twelfth, Ukraine has not only demonstrated its readiness to move beyond its post-Soviet status and permanent position in a geopolitical «gray zone», but it has also chosen and is actively defending its European trajectory of development. The author emphasizes that, despite certain negative consequences, the Russo-Ukrainian war and the heroic resistance of the Ukrainian people in their fight for independence have become decisive factors shaping Ukraine's geopolitical future.

The full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine has also served as a pivotal marker of large-scale transformations in the global order. The dissertation identifies several key characteristics of these changes:

the modern globalized world has transitioned into a state of permanent conflict between Russia and the West;

the war has revealed stark differences in global responses, categorizing states into three broad groups: those supporting Putin's Russia, those supporting Ukraine, and a group of non-aligned states that abstain from taking sides while sometimes benefiting from the confrontation;

the war has consolidated Western nations in their struggle against neo-totalitarian Russia.

It has led to a transformation of the existing security system and the resurgence of nuclear threats, which not only challenge the structure of the world order but also endanger the very survival of humanity.

The war has prompted a re-evaluation of conceptual approaches to European security, contributing to the development of new principles in foreign policy and international relations.

Forced migration at both inter-state and intercontinental levels has generated complex challenges, threatening social, economic, and political stability, exacerbating societal tensions, creating crises in social and urban policies, and fueling internal and international conflicts.

The war in Ukraine is reshaping economic and business landscapes across

countries, regions, and the global economy, driving up inflation, disrupting trade and supply chains, and reducing business confidence and investment worldwide. The Russo-Ukrainian war is fundamentally altering the global economic and geopolitical order, leading to a reassessment of energy trade, the reconfiguration of supply chains, the fragmentation of financial networks, and the reconsideration of currency reserves. In the face of unprecedented sanctions, a new financial environment is emerging.

Furthermore, Russian aggression has reinvigorated discussions about NATO expansion and reaffirmed NATO's role as the key guarantor of stability and security in Europe and beyond, demonstrating its adaptability to new geopolitical challenges and its commitment to maintaining international order.

The research findings offer an alternative perspective on armed violence, conceptualizing it as a transformative factor that reshapes political space, influences the formation of the world order, impacts the international relations system, and lays the foundation for a new type of civilization—one focused on overcoming war as a means of resolving conflicts between nations, states, and international alliances.

Keywords: armed violence, war, armed conflict, political space, ideology, global crisis, political singularity, spatialization, genocide, terrorism, democracy, geopolitics, European Union, NATO, post-Soviet space, state, hegemony, globalization, state-building, integration, sanctions, coercive measures.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Денищенко Д.В. Збройне насилля на пострадянському політичному просторі як атрибут ідеології росії. *Політикус : наук. журнал*. 2023. № 5. С. 31-40. URL: DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-5.5>

2. Денищенко Д.В. Місце збройного насилля у політичному просторі: російсько-український аспект. *Вісник Львівського університету.. Серія філос.-*

політолог. студії. 2024. Вип. 52 С.337-343. URL: DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.52.42>

3. Денищенко Д.В. Вплив збройного насилля на інформаційну складову політичного простору. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 73.С.114-119. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.16>

Публікація у періодичних наукових виданнях ,що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus та/або Web of Science:

4. Denys Denyshchenko El lugar de la violencia armada en el espacio político: dimensiones micro, meso y macro. *Interacción y Perspectiva Revista de Trabajo Social* Vol. 14 No3 f881-894 pp. Octubre-diciembre DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11206007> Dep. Legal pp 201002Z43506 ISSN 2244-808X.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

5. Денищенко Д.В. Збройне насилля: геополітичний аналіз. *Збройне насилля: сучасні процеси світової глобалізації та їхній вплив на Україну: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Старобільськ, 8 квітня 2021 року* .м. Старобільськ, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2021. 135.с , С 34-36 (тези)

6. Денищенко Д.В. «Гібридна агресія» на Донбасі як збройне насилля з боку Росії. *«Науково-практичні судження щодо деокупації Донбасу та повернення анексованого Криму в контексті російської агресії»: матеріали роботи круглого столу 18 жовтня 2021 року* м .Старобільськ. ДЗ «Луганський національний університету імені Тараса Шевченка». 2021.

7. Денищенко Д.В. Фактор збройного насилля у міжнародних відносинах. *«Сучасні тенденції міжнародних відносин»: збірник матеріалів всеукраїнської конференції, м. Київ, 21 грудня 2021 р.* / відп. за вип. Гуменюк Б.І., Мелешенко Т.В., Стоян Т.А., Цибух В.І., Карабардін А.В., Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 146-150 (тези)

8. Денищенко Д.В. Політичний простір України в умовах російсько-української війни. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : програма XIII міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 14 червня 2023р.* Чернівці. 2023. 11 с. (доповідь)

9. Денищенко Д.В. Місце збройного насилля у міжнародному політичному просторі. «Сучасні тенденції міжнародних відносин»: *Програма IV міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 21 грудня 2023 року* Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 21 грудня 2023 року (доповідь).

10. Денищенко Д.В. Вплив збройного насилля та політичний простір: глобальний вимір. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, 30 листопада 2023 р.* Чернівці, 2023. 312 с. С.62-66 (тези)